

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 14 (Şubat/February 2024), s. 5-27.
Geliş Tarihi-Received: 20.01.2024
Kabul Tarihi-Accepted: 17.02.2024
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1423063

Klasik Türk Edebiyatında *Kur'ân* Surelerinin Manzum Tertibi ve Aksaraylı Hasan Rızâyî'nin Manzum *Tertibü Süveri'l-Kur'âni'l-'Azîm'i*

Poetical Composition of Quran Surahs in the Classical Turkish Literature And Poetical Composition of Hasan Rızayi From Aksaray Tertibü Süveri'l-Kur'ani'l-'Azim

Muhittin TURAN*
Muhammet H. CANKURT**

Öz

Kur'ân-ı Kerîm, klasik edebiyatımızın en temel kaynağıdır. Edebiyatımızda birçok tür, muhteviyatını *Kur'ân-ı Kerîm*'den almakla beraber divanlarda ve mesnevîlerde ayetlerden iktibaslar yoluyla da bu temel kaynaktan ayrıca istifade edildiği görülür. Bu istifadenin de ötesinde *Kur'ân* surelerinin isimlerinin ve kaç ayet olduklarının hızlı bir şekilde ezberini sağlamak, *Kur'ân*'daki sırasına göre rahatlıkla hatırdaki tutulmasını mümkün kılmak, surelerin muhteviyatları hakkında temel bilgilere sahip olunmasına katkı sunmak ve surelerin okunmaya özendirilmesi amacıyla kaleme alınan manzum sure tertipleri ya da tertibi süveri'l-Kur'ân'lar da vardır. Konumuzu oluşturan bu eserlerden biri de XVII. yüzyıl divan şairi Aksaraylı Hasan Rızâyî'ye ait *Tertibü Süveri'l-Kur'âni'l-'Azîm* adlı eserdir. Fatıha suresinden başlamak üzere *Kur'ân-ı Kerîm*'in son suresi olan Nas'a kadar surelerin adının ve ayet sayılarının verildiği bu eser 77 beyitten meydana gelmiştir. Çalışmamızda öncelikle bu tür hakkında bilgi verilecek, gelenek içerisinde kaleme alınan eserlerden hatırlatıcı muhtasar bilgiler aktarılacak ve Hasan Rızâyî'nin kaside nazım şekliyle kaleme aldığı *Tertibü Süveri'l-Kur'âni'l-'Azîm* isimli bu eser incelenerek metni sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Manzum *Kur'ân* tertibi, Hasan Rızâyî, Süveri'l-Kur'ân, manzum metin, Aksaray.

Abstract

The Holy Quran is the most basic source of our classical literature. Our has works in which the names of the Quran surahs and how many verses they are are explained. These are useful for memorizing the suras and verses, knowing the order of the suras in the Quran, and learning the content of the suras. There are works called "tertibü süveri'l-Kur'an" on this subject. One of these works is from the 17th century. It was written in the century. This work is the work of the divan poet Aksaray's Hasan Rızayi called "Tertibü Süveri'l-Kur'ani'l-'Azim".

* Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, e-posta: muhit_33@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1499-7916.

** Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, e-posta: muhammeth.can68@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3486-104X.

'Azîm". In this work, the names of the suras and the number of verses are given, starting from Surah Al-Fatiha and ending with the last sura of the Holy Quran, Nas. It consists of 77 couplets. In our study, we will first give information about this species. Later, information will be given about other works written within this tradition. Then, this work written by Hasan Rızâyî in the form of an ode will be examined. This work called *Tertibü Süverü'l-Kur'âni'l-'Azîm* will be given at the end of the text.

Keywords: Composition of the Quran in verse, Hasan Rızayi, Süverü'l-Kur'an, verse text, Aksaray.

1. Giriş

Edebiyatımızda birçok tür, muhteviyatını *Kur'ân-ı Kerîm'*den almakla beraber divanlarda ve mesnevîlerde ayetlerden iktibaslar yoluyla da bu temel kaynaktan ayrıca istifade edildiği görülmektedir. Bazen şiirlerimizde ayetlerimize doğrudan telmih yoluyla başvurulur. Bazen de şiirdeki anlam, dolaylı olarak *Kur'ân* ayetlerindeki manayla desteklenir. Klasik müfredatımızda, *Kur'ân'*ın farklı isimlerinin ve sure isimlerinin, sevgilinin yüzü için benzetme unsuru olarak kullanıldığı da bilinmektedir (Taş, 2015, s. 103; Çelik, 2001, s. 132-134). Bazı bilim adamları, *Kur'ân'*dan esinlenmeyen ya da malzeme edinmeyen hiçbir metnin olmadığı görüşündedirler. Agah Sırrı Levend'in, "Eski metinlerde hemen hiçbir sayfa yoktur ki içinde *Kur'ân'*dan bir ayet, Peygamber'in hadisinden bir cümle bulunmasın ve düşünceler bunlara bağlanmış olmasın." sözü bu mevzuda çokça alıntılanan özlü ifadelerdendir (Levend, 2008, s. 24). Bu makalede *Kur'ân* surelerini ya da ayetlerini konu edinen manzum ve mensur birçok eser hakkında bilgi verilmiş, birtakım değerlendirmelerde bulunulmuş, bu alanda yapılmış bazı çalışmalardan söz edilmiş ve manzum tefsirin klasik edebiyattaki konumu üzerinde durulmuştur. *Kur'ân'*ın divan şiirine kaynaklık etmesiyle ilgili yapılan yayınlar da vardır.¹

Edebî mahsullerimiz arasında *Tefsir* veya *Tefsirnâme* biçiminde isimlendirilmeye uygun eserlerimiz bulunmaktadır. Sayıları sınırlı olsa da *Kur'ân* ayetlerini manzum olarak tefsir etmek amacıyla yazılan bu telif eserler, *Kur'ân'*ın bir kısmını içeren ve özel isimlerle anılan manzumeler olmakla beraber kırk hadis tercümelerinden ilham alarak *Kırk Âyet Tefsiri* ismiyle de karşımıza çıkmaktadır. İhlas, Yasin, Mülk ve Nebe gibi *Kur'ân* surelerini konu edinen bu manzumeler, bilimsel çalışmalara konu olmuştur (Taş 2015, s. 101, 103). Mesela bu yazımıza konu olan manzumenin sahibi Aksaraylı Rızâyî'nin manzum *Gülistân* şerhi olan eseri *Cûy-ı Rahmet'*te ana metnin içerisinde birçok ayetin başlık atılarak nazmen şerh edildiği yani bir nevi tefsir edildiği görülmektedir (Çelik, 2017a, s. 303-323).

*Kur'ân'*daki bazı surelerde geçen peygamber kıssaları yine bir edebî türün ortaya çıkmasını sağlamış ve mesnevî geleneği içerisinde *İskendernâme*, *Yûsuf ve Züleyhâ*, *Süleymânnâme* ve *Halîlnâme* gibi birçok mesnevî kaleme alınmıştır. Sözü edilen mesnevîlerden *Yûsuf ve Züleyhâ* hikâyesi klasik Türk edebiyatı içerisinde ihtiva ettiği zengin malzemelerle halk hikâyesi, menkabe, efsane gibi türlere de kaynaklık etmiştir (Türkdoğan, 2010, s. 64-65). *Miraciyyeler*, *Ashâb-ı Kehf* manzumeleri, *Hızırnâmeler* ve *Esmâü'l-Hüsnâ Şerhleri'*ni de *Kur'ân* merkezli yaygın türler içerisinde değerlendirebiliriz (Kaplan, 2016, s. 268).

2. Süverü'l-Kur'ân Manzumeleri

Genel olarak mesnevî veya kaside nazım şekilleriyle ve çoğunlukla remel bahrinin "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" ve "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" vezinleriyle

¹ Bilgi için bk. Kuzubaş, 2003, s. 101-116.

kaleme alınan (Kaplan, 2016, s. 269, 271, 279; Kaplan, 2017, s. 1, 3, 4, 11)² süverü'l-Kur'ân'ları mevcut araştırmalar ışığında şu şekilde sıralayabiliriz:

2.1. Esmâ-i Süverü'l-Kur'ân

Daha çok tezkiresiyle ön plana çıkan XVI. yy. şair ve nâsirlerinden Kastamonulu Latîfî'nin (öl. 1582) "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla kaleme aldığı kaside nazım şeklindeki bu eseri 29 beyitten oluşmaktadır. Latîfî ve eserleri üzerine akademik bir çalışma yapan Ahmet Sevgi, eserin muhtevası hakkında bilgi vermiş, Millî Kütüphanede bulunan bir nüshasından hareketle eseri tanıtmıştır (Sevgi 1987, s. 132-135). Daha yakın bir zamanda eser bilimsel bir makalede neşredilmiş, çeviri yazılı metniyle beraber değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmada İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığında bulunan nüsha esas alınmış, farklı nüshalara gerekli yerlerde müracaat edilmiştir. Manzumede sure isimleri ilk 26 beyit içerisinde sıralanmıştır. Kalan üç beyitte Latîfî, Allah'a yakarıştta bulunmakta ve bir kısım temennilere yer vermektedir. Bazı vezin kusurlarına rastlanan manzumede şair; bütün surelere sırasıyla yer vermiş, bazen surelerin bilinen isimleri dışındaki isimlerini anmış bazen de surede geçen bir kelimeyi sure ismi yerine kullanmıştır. Bu tarz, diğer süverü'l-Kur'ân şairlerinde de yer yer görülmekte, vezin ve kafiye tasarrufunun da bunda etkili olduğu anlaşılmaktadır. Latîfî, surelerin içeriklerine ve kelime anlamlarına okuyucunun dikkatini çekmiş, surelerin okunmasına yönelik bir kısım tavsiyelerde bulunmuştur (Çonkor, 2018, s. 37, 40, 41, 42, 44, 45; Sevgi, 1987, s. 132).

2.2. Manzûme-i Şeyhü'l-İslam Yahyâ Efendi fî-Tertîbi Süveri'l-Kur'ân

Şeyhülislâm Yahya Efendi (öl. 1644), eserinde Fatıha suresinden başlayarak Mülk suresine kadar surelerin isimlerini, bazı yerlerde de özelliklerini zikretmiştir. "Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla kaleme alınan 31 beyitlik eserde mensur veya manzum bir mukaddime bulunmamaktadır. Eserde, sûreler ismen veya kimi özellikleri itibariyle Kur'an-ı Kerim'in tertip sırasına göre ele alınmaktadır. Halk arasında fazlaca okunan son iki cüz ise eksik bırakılmıştır. Şair, 114 sureden 110 tanesini ismen, geri kalan surelerden Bakara ve Âl-i İmrân'ı ortak isimleri olan Zehrâveyn; Hadîd suresini surenin ilk ayetinin bir parçası olan "sebbehe" ve Mücadele suresini surenin ilk ayetinin bir parçası olan "kad-semi'a" ile ifade etmektedir (Söylemez, 2019, s. 7, 8; Akpınar, 2009, s. 8).

2.3. Medhiyye-i Sultân Murâd Hân Be-Tertîb-i Sûre-i Kur'ân

Eser, kimliği tam olarak tespit edilemeyen Dâ'î mahlaslı bir şair tarafından kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Eser üzerinde çalışan Yunus Kaplan, şairin XVI veya XVII. yüzyıllarda yaşamış olma ihtimalinin kuvvetli olduğunu belirterek III. Murâd veya IV. Murâd dönemi şairlerinden olabileceğine kanaat getirmektedir. Eser, Millet Kütüphanesinde Ali Emiri Manzum 696 arşiv numarasıyla kayıtlı olan şiir mecmuasının 81b-83b sayfalarında bulunmaktadır. 51 beyitten oluşmaktadır. Mürdef kafiyeyle sahip olan şiir, az sayıdaki süverü'l-Kur'ân'larda çokça tercih edilen "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" vezniyle yazılmıştır. Şair, Kur'ân'ın 114 suresini tek tek anmaktadır. Ancak, türün diğer örneklerini kaleme alan şairlerden farklı bir tarz izleyerek Fatıha suresinden sonra Nas suresini zikretmiş tertip sırasını değiştirerek sondan başa doğru bir yol izlemiştir. Bakara suresine kadar genellikle her beyitte ikişer üçer adet olmak üzere sure isimlerine değinmiştir. Bazı surelerin isimlerini doğrudan söylemeyi tercih ederken parça-bütün

² Çalışmamızda manzum sure tertipleri üzerinde duruyoruz ancak manzum süverü'l-Kur'ân'ları kaleme alan şairlerin de büyük bir ihtimalle istifade ettikleri mensur süverü'l-Kur'ân'lar da bulunmaktadır. Bu eserler için bk. Çonkor, 2018, s. 35-50; Akpınar, 2009, s. 5-18.

ilişkisi bağlamından hareketle bazı surelerin de başlangıç kelimelerini iktibas etmekle yetinmiştir. Dâ'î, birtakım surelerin dua amacıyla kullanımına, tedavi maksadıyla okunmasına ve nazarı önlemede etkili oluşlarına değinerek bizlere devrinin sosyal hayatına dair bazı ipuçları sunmuştur (Kaplan, 2016, s. 270-274).

2.4. *Kasîde-i Monlâ Es-Seyyid Senâyi 'Abdu'l-bâkî Efendi Es-Sirozî Der-Hakk-ı Suver-i Nazm-ı Kur'ân-ı Şerîf*

Senâ'î (öl. 1688-89) mahlasıyla şiirler yazan Serezli Ali Efendizâde Abdülbâkî tarafından kaleme alınmıştır. Kaside nazım biçiminde "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" vezniyle yazılan manzume 49 beyitten oluşmaktadır. Fatiha suresinden Hud suresinin sonuna kadar *Kur'ân'*daki sıraya uyularak surelerin isimleri zikredilmiş, Hud suresinden sonra Yusuf suresi geldiği hâlde İbrahim suresi anılmıştır. *Kur'ân'*ın 12. suresi olan Yusuf suresi ve 13. sure olan Ra'd suresi zikredilmeyerek 14. sure İbrahim suresine geçilmiştir. İbrahim suresinden sonra 26. sure olan Şu'arâ suresinin sonuna kadar *Kur'ân'*daki tertibe yine uyulmuş, Şu'arâ suresinden sonra -daha önce kendilerinden söz edilmeyen- Yusuf ve Ra'd sureleri burada zikredilerek *Kur'ân'* tertibinin dışına tekrar çıkmıştır. 27. sure olan Neml suresiyle beraber *Kur'ân'*daki sıra bozulmamış ve Nas suresinin anılmasının akabinde dua beytiyle manzume sonlandırılmıştır. Manzumede diğer süverü'l-*Kur'ân'*larda da görülebildiği üzere bazı surelerin ismi doğrudan söylenmiş, bazı surelerin tefsir literatüründeki diğer adları tercih edilmiş, bazı surelerde içerisinde geçen bir kelime alınarak dolaylı olarak anılmıştır (Kaplan, 2017, s. 5-6). Dâ'î'nin *Tertîb-i Sûre-i Kur'ân'*ında zikredildiği gibi bu eserde de bazı surelerin nazardan korunmak amacıyla okunmasına dolaylı olarak temas edilmiştir. Şair, sure isimlerini gerçek anlamına gelecek şekilde kullanmakla beraber onlara ilk akla gelen anlamları dışında birtakım anlamlar yükleyerek farklı anlam çağrışımlarında bulunmuştur. Eser üzerinde çalışan Kaplan'ın beyanına göre şimdilik tek nüshasına erişilmiştir. Leipzig Kütüphanesinde b. Or. 68 numarada olan *Refdî Dîvânı*'nın sonunda 75b-77b sayfaları arasında olan eser, b. Or. 68-02 arşiv numarasıyla kayıt altındadır. 13 satır halinde olup nestalik hatla yazılmıştır. İstinsah tarihi belli olmayan eserin ketebe kaydı bilgileri, Budin'de Osman b. El-Hac Mehmed el-Mısri tarafından istinsah edilmiştir (Kaplan, 2017, s. 6-7).

2.5. *Nazm-ı Sûre-i Kur'ân-ı Kerîm*

Kur'ân surelerinin isimlerini derleyen bu eser, Ali Akpınar tarafından bir makaleyle tanıtılarak çeviri yazısı sunulmuş ve birtakım değerlendirmelere konu olmuştur. Eser, Akpınar'ın özel kütüphanesinde risalelerden ve manzumelerden müteşekkil bir defterin sonunda yer almaktadır. Es-Seyyid Muhammed bin İbrâhîm bin Muhammed Âgâh tarafından 1756 yılında kaleme alınan eser, 49 beyitten oluşur. Kaside nazım şekliyle kaleme alınan manzume, diğer süverü'l-*Kur'ân'*ların hemen hemen tamamında olduğu gibi "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" vezniyle yazılmıştır (Akpınar, 2009, s. 8-13). Eser, 49 beyitten oluşan Senâ'î'nin *Süverü'l-Kur'ân'*ıyla birtakım benzerlikler taşımakta hatta bazı beyitlerin tamamen aynı olduğu görülmektedir. Her iki eser de aynı kafiyeyle yazılmıştır. Yukarıda Senâ'î'ye ait manzumede *Kur'ân'*daki sıranın Yusuf suresi ve Ra'd suresinin zikredilmesiyle bozulduğunu, söz konusu bozukluğun Şu'arâ suresinden sonra tekrar giderildiğini ve 27. sure olan Neml suresinden sonra manzumedeki sure tertibinin *Kur'ân'*daki sıraya uyularak manzumenin sonuna kadar devam ettiğini söylemiştik. Seyyid Muhammed'e ait olduğu söylenen *Nazm-ı Sûre-i Kur'ân-ı Kerîm'*de surelerin tertibi ise *Kur'ân'*daki sırayla örtüşmektedir. Senâ'î'nin tertibindeki mezkur durumu iki manzume arasındaki küçük bir farklılık olarak değerlendirmek gerektiğini belirtelim. Kanaatimize göre Seyyid Muhammed'in manzumesi, daha önce kaleme alınan Senâ'î'nin eserinin sadeleştirilmeye çalışılan bir

istinsahı olmalıdır. Kuvvetli ihtimalle Seyyid Muhammed manzum eserin şairi değil müstensihidir. İki eser arasında mukayeseli bir çalışmanın gerekli olduğu da ortadadır.

2.6. Tertîb-i Nefîs

Eser, Trabzonlu Şâkir Ahmed Paşa (öl. 1819) tarafından yazılmıştır. XVIII. yüzyıl şair ve devlet adamlarından olan Ahmed Paşa'nın eseri, diğer süverü'l-Kur'ân'lara göre daha hacimlidir. 54 sayfadan müteşekkil olup 478 beyitlik bir mesnevîdir. "Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" vezniyle kaleme alınan eser, 1797 senesinde tamamlanmıştır. Eser hakkında bilimsel bir çalışma yapan Alim Yıldız'ın beyanına göre *Tertîb-i Nefîs*, Şâkir Ahmed Paşa'nın diğer eseri *Ravd-ı Verd'le*³ beraber basılmış, 136 sayfadan oluşan baskının son 54 sayfası *Tertîb-i Nefîs*'e ayrılmıştır. Şair, besmelenin akabinde kitabının telif sebebini belirtmiş, burada *Kur'ân*'ın nüzulünü, onun üstün özelliklerini dile getirdikten sonra kendisinin de *Kur'ân*'a hizmet etmek istediğini ve bu minvalde çaba göstermesi gerektiğini söylemiştir. Ancak bu doğrultuda çalışan kişilerin eserlerini genelde Arapça yazdıklarını, Türkçe bir eser kaleme almanın kendisine nasip olduğunu belirtmiş, daha sonra eserinin tertibi hakkında bilgi vermiştir. Bu alanda itibar gören eserlerden çokça faydalandığını özellikle Şâtibî'den⁴ epey istifade ettiğini söyler. 114 sureden her birini üçer beyitle ele almış; birinci beyitlerde sure ismi, ikinci beyitlerde kaç ayetten oluştuğu, üçüncü beyitte ise ihtilaf edilen ayet sayısı belirtilmiştir. Surelerin hangisinin Mekki hangisinin Medenî olduğu başlık hâlinde verilmiş, şayet surede secde ayeti varsa üçüncü beyitlerde buna da işarette bulunulmuştur. Eserin ismi olan *Tertîb-i Nefîs* ibaresi, esasında eserin ne zaman yazıldığını göstermek için düşünülmüş bir tarihtir. İbare hesaplandığında H 1212/M 1797 yılına tekabül etmektedir.⁵

2.7. Risâletü Fî-'Adedi's-Süver ve Ba'zı Ahvâli'l-Kırâ'a (Risâle Fî-'Adedi's-Süver)

Elbistanlı Ahmed Hayâtî Efendi (1751-1814) tarafından kaleme alınan eser, aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla, 69 beyit olarak yazılmıştır (Özkat, 2021, s. 63).

Genellikle *Kur'ân*'daki tertip sırasına göre ele alınan sureler, bu eserde diğerlerinden farklı olarak ayet sayılarına göre tanzim edilmiştir. Bir mukaddime, üç bâb ve bir hâtime olmak üzere eserini beş bölümde ele alan Ahmed Hayâtî "Mukaddimetü'l-Kitâb" başlıklı bölümde *Kur'ân-ı Kerîm*'in Hz. Muhammed (s.a.s.)'e indirildiğine; ayetlerin gece-gündüz, yerden-gökten, otururken ya da rüyâda, yaz-kış, savaş-barış her durumda geldiğine; *Mushaf*'ın tertibi konusunda halk arasında farklı görüşler bulunsa da ayetlerin levhalar içerisinde korunduğu konusunda görüş birliği bulunduğu; bütün ayetlerin vahyedildiği konusunda kıyâsa yer olmadığına; *Kur'ân-ı Kerîm*'de 114 sure bulunduğu hususunda ittifak sağlanmış olmasına rağmen İbn Ka'b'ın *Mushaf*'ında 115 sure bulunduğu; *Kur'ân-ı Kerîm*'in yedi harf (ahrufu's-seb'a) üzere nâzil olduğu ile ilgili Hz. Peygamber'in hadisi bulunmasına rağmen değişik görüş ve yorumlar olduğuna; Suyûtî'nin bu konulara açıklık getirdiğine işaret etmiştir" (Özkat, 2022, s. 66).

Birinci bölümde ayet sayısı 100'ün üzerinde olan sureler ele alınmıştır. Bu bölümde Bakara suresinden başlayarak 18 surenin ayet sayıları verilmiştir. İkinci

³ Eser hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Sarıççek, 2022, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/ravz-i-verd>.

⁴ Kıraat bilginlerinden Ebû Muhammed Kâsım bin Fîrruh bin Halef eş-Şâtibî er-Ruaynî (öl. M 1194) hakkında bilgiler için bk. Çetin, 2010, s. 376-377; Sert, 1985, s. 85-86, 92-93; Pilgir, 2021, s. 251-268; Daşdemir, 2007, s. 29; Şâtibî'nin kıraatla ilgili eseri *Hırzû'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî*, Osmanlı sahasında Türkçe olarak şerh edilmiştir. Lazkî'nin şerhi, kitap olarak da neşredilmiştir: Daşdemir, 2020. Şâtibî ve eseri hakkında yapılmış tez çalışması için ise bk. Çollak 1991.

⁵ Eser hakkındaki bilgiler için bk. Yıldız, 2008, s. 179, 181-185. Yıldız'ın makalesinde verdiği çeviri yazılı metinde, eserin Takvimhane-i Âmir'e de H 1269/ M 1853 senesinde yapılan baskısı esas alınmıştır.

bölümde ayet sayısı 10 ile 100 arasında değişen 73 sure söz konusu edilmiştir. Üçüncü bölümde ise ayet sayısı 10 ve 10'un altında olan 21 sure ele alınmıştır. "Hâtîme" bölümünde ise Suyûtî (1445-1505)'nin *İlm-i İtkân* adlı eseri esas alınarak *Kur'ân-ı Kerîm*'deki harflerin, kelimelerin ve ayetlerin sayısı bildirilmiştir (Özkat, 2021, s. 66-67).

2.8. Nazm-ı Süver-i Kur'âniyye

Edirneli Mehmed Nazmî (ö. H. 967/1559'dan sonra) tarafından aruzun "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla ve kaside nazım şekliyle kaleme alınan 37 beyitlik bir eserdir (Özkat, 2021, s. 42).

2.9. Sûre-i Kur'ân Münzilü'r-Rahmân Mi'etün ve 'Aşere Erba'atün

Rumelili Mücellî Osman Efendi (ö. H. 1031/1621-2'den sonra) tarafından yazılan eserde sureler *Kur'ân-ı Kerîm* tertibine uygun olarak düzenlenmiş ve bazı surelerin de özellikleri belirtilmiştir. 14 beyit olarak kaside nazım şekliyle ve "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. H 1020/ M 1611 tarihinde kaleme alınmıştır (Özkat, 2021, s. 44).

2.10. Kasîde-i Râ'iyye

Sultan IV. Mehmed (1648-1687) devri mutasavvıf şairlerinden Hüseyin İbni Seyyid Ali el-Amâsî (XVII. yy.) tarafından 1650 yılında tamamlanan 35 beyitlik eser, aruzun "müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Fatiha suresinden başlanarak *Kur'ân-ı Kerîm*'deki sıraya uygun bir şekilde sureler sıralanmış ve her surenin önüne de o suredeki ayet sayısını ebced hesabına göre bildiren iki ya da üçer harflik birer sözcük eklenmiştir (Özkat, 2021, s. 45).

2.11. Mu'înü'l-Hıfz

Abdulbârî Âdem Çelebi (XVIII. yy.) tarafından aruzun "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbıyla 86 beyit olarak yazılan eserde, Fatiha suresinden başlanarak *Kur'ân-ı Kerîm*'deki sıraya uygun bir şekilde 114 surenin adı doğrudan ya da dolaylı olarak verilmiştir (Özkat, 2021, s. 47). Eser, her ne kadar kaside formunda yazılmış olsa da klasik bir kasidede olması gereken "nesip, girizgâh, methiyye, fahriyye, dua" gibi bölümlere sahip değildir (Kaplan, 2019, s. 486).

2.12. Esmâ-i Süveri'l-Kur'ân

Muhammed 'İzzeddîn Doğanhisârî (1868-9/1939)'nin kaside nazım şekliyle kaleme aldığı eser 16 beyit ve bir mısradan ibarettir. "Edebî ve sanatsal açıdan hiçbir özellik taşımayan manzûme, yalnızca sure adları yan yana getirilerek oluşturulmuş, zaman zaman da aralarına bağlaçlar ilave edilmiştir. Eserin sonunda -bizzat şairi tarafından kaleme alınmış- mensur olarak kaydedilmiş kısa bir de şerh yer almaktadır" (Özkat, 2021, s. 48).

2.13. Hâzâ Tertîb-i Esmâ-i Süverü'l-Kur'ân Şerîfü'l-Hân Latîfü't-Tibyân

Malatyalı Vâ'iz (XIX. yy. ?)'in "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla yazdığı 23 beyitlik bu eserin şairi hakkındaki bilgilerimiz sadece aynı eserde verdiği "Malâtiyye" ifadesinden ibarettir. Eser, edebî kıymet bakımından çok başarılı sayılmaz (Özkat, 2021, s. 49).

2.14. Nazm-ı Dilgüşâ

Eser, yukarıda kaside nazım şekliyle yazıldığı bildirilen *Kasîde-i Râ'iyye*'nin de nâzımı olan Hüseyin İbni Seyyid Ali el-Amâsî (XVII. yy.) tarafından kaleme alınmıştır. Bu

eseri de diğeri gibi 1650 yılında tamamlanmıştır. Her iki eser de 1872 tarihinde istinsah edilmiş aynı yazma içerisinde peş peşe bulunmaktadır. *Nazm-ı Dilgüşâ, Kur'ân-ı Kerîm'*deki surelerin özellikleri hakkında detaylı bilgi veren mesnevî tarzında yazılmış 580 beyitlik bir manzumedir (Özkat, 2021, s. 50).

2.15. *Hâze't-Tertîbu Hulâsati'l-Ahkâm Hazret-i Vâliyyü'n-Nagamî Devoletlü Şâkir Ahmed Paşa Sellemehullâhi Te'âlâ fi'd-Dâreyn*

Yukarıda anılan *Tertîb-i Nefs* adlı eseri de kaleme alan Trabzonlu Şâkir Ahmed Paşa (öl. 1819)'nın bu eseri, "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbıyla yazılmış olup 135 beyitten ibarettir. Nâzım, her beyit içerisinde bir sureyi ele almış, beytin başındaki bir ya da birkaç harfle o surenin ayet sayısını kaydetmiştir (Özkat, 2016; 2021, s. 51;).

3. Aksaraylı Hasan Rızâyî'nin *Tertîbü Süveri'l-Kur'âni'l-'Azîm*'i

3.1. *Tertîbü Süveri'l-Kur'âni'l-'Azîm*⁶

17. yüzyıl divan şairlerinden Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî⁷ (öl. ?) tarafından yazılmış eserin şimdiki bilgilerimize göre bilinen tek yazma nüshası bir mecmua içerisinde yer almaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Türkçe Yazmaları No. 41'de yer alan bu mecmua, 285x205-200x145 mm ölçülerindedir. Her sayfada ortalama 15 satır vardır.⁸ 42 yaprakтан müteşekkil olan mecmua ta'lik hatla yazılmıştır. Mecmuanın başında "*Tezkiretü's-Sâlikîn ve Risâletü'n-Nâdimîn*" yazmaktadır. Müellif hattı olan mecmuanın telif tarihi H 1067 / M 1656 olarak kayıt altına alınmıştır. İncelediğimiz eser ise bu yazmanın 37b-41a sayfaları arasında yer almaktadır. *Tertîbü Süveri'l-Kur'âni'l-'Azîm* başlığını taşıyan eser, "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. 77 beyitten oluşan eser (derkenarda bulunan 4 beyit) hariç kaside nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

Eser üç bölümden oluşur. Fatıha suresinden Nas suresine kadar surelerin adının ve ayet sayılarının verildiği eserin ilk bölümüne *Kur'ân'*ın Allah tarafından indirildiği, müminlerin onu gece gündüz okuduğu, bundan haz aldıkları ve ayetlerin sayısının belirlenmesinde ihtilafların olduğu konusunda 3 beyitlik "müstef'ilün müstef'ilün

⁶ Yazma için bk. Rızâi Hasan bin Abdu'r-rahmân Aksarâyî, *Tertîbü Süverü'l-Kur'âni'l-'Azîm* [Tezkiretü's-Sâlikîn ve Risâletü'n-Nâdimîn]le beraber] İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No. 41.

⁷ Aksaraylı Hasan Rızâyî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgiler için şu kaynaklara bakılabilir: Cankurt, 2013, s. 31-263; Cankurt, 2015, s. 53-276; Cankurt, 2021a, s. 1-7; Cankurt, 2021b, s. 1-17; Cankurt, 2021c, s. 65-87; Cankurt, 2021ç, <https://e-schir.aksaray.edu.tr/2021/08/19/seyyid-hasan-rizayi-el-aksarayi/>; Cankurt, 2022a: <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-tecelliyyat-i-ehl-i-cennet-efendi-rizayi/>; Cankurt, 2022b, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tezkiretu-s-salikin-ve-risaletu-n-nadimin-menakibi-i-hudayi-rizayi/>; Cankurt, 2022c, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/mahmudiyye-fi-menakibi-ricali-l-bilad-rizayi/>; Cankurt, 2022ç: <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/nuzhetu-l-ebrar-el-muttali-li-esrari-l-gaffar-nuzhetu-l-ebrar-min-ehli-l-esrar-rizayi/>; Cankurt, 2022d, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tuhfetu-l-menazil-fi-l-menasik-rizayi/>; Cankurt, 2022e, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tuhfetu-l-kudat-rizayi/>; Cankurt, 2022f, s. 319-343; Ceyhan, 2006, s. 248-252; Ceyhan, 2019, s. 371-400; Ceyhan, 2022a, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kan-i-maani-rizayi/>; Ceyhan, 2022b, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/rizai-hasan-rizaii-aksarayi/>; Ceyhan, 2022c, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/miftahu-s-sa-ade-rizai/>; Turan, 2012, s. 2939-2992; Turan, 2018, s. 320-331; Akca vd., 2020, s. 10-20; Turan, 2020, s. 84-96; ; Okatalı, 2022a, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divance-rizai/>; Okatalı, 2022b; 7-21; Erdoğan ve Cankurt, 2013, s. 797-814; Çağırıcı, 2006, s. 13-33; Uçar-Şen, 2017, s. 27-88; Eken, 2016, s. 3-15; Ekici, 2019, s. 51-70; Coşkun, 2002, s. 16-18; Turan ve Cankurt, 2022, s. 91-109; Çelik, 2017a, s. 303-323; Çelik, 2017b, s. Çelik, 2015, s. 211-216; Çelik, 2017c, s. 240-255; Çelik, 2017ç, s. 255-272; Çelik, 2022, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/cuy-i-rahmet-rizayi/>; Boyraz, 2010, s. 148-167; Çelik, 2016, s. 67-84; Bağdatlı İsmail Paşa, 1972, s. 525; Bağdatlı İsmail Paşa, 1951, s. 295; Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi, 2002, s. 232b.

⁸ Ancak kütüphane bilgilerinde 17 satır olarak verilmiştir.

müstef'ilün müstef'ilün" vezninde musammat kafiyeli bir manzume ile başlanmıştır. Ardından Arapça mensur olarak Abdullah bin Mes'ud'un ayetlerin sayısındaki ihtilafı ilgili rivayetine ve Hz. Peygamber'in ayetlerin sayılmaması gerektiği konusundaki tavsiyesine yer verilmiştir. Akabinde İslam tarihindeki çeşitli âlimlere göre Kur'ân'daki ayet sayıları liste olarak sıralanmıştır.

İkinci bölümde Kur'ân surelerinin adları ve surelerin ayet sayıları verilmiştir. Sure adları ve ayet sayıları 6. beyitten itibaren manzumede yer almaktadır. "Dibace" denilebilecek 5 beyitlik bölümde Kur'ân surelerinin ayet sayılarını ve secde ayetlerinin yerlerini bilmek isteyenlerin bu eseri okuması gerektiği; Kur'ân'da genel itibarıyla 114 sure, 14 secde ayeti bulunduğu, bunların 3'ünün vacip, 7'sinin ise farz olduğu, geriye kalan 4 ayetin de sünnet olduğu belirtilmiştir. Ayetlerin sayısı konusunda ihtilaf olduğu, "6666" ayet olarak bilinen ayetlerin sayısı konusunda yazılan metnin okunması gerektiği belirtilir.

Kur'ân surelerinin tamamının verildiği eserde secde ayetlerinin geçtiği yerlerden bahsedilir. Secde ayetleri, diğer adıyla tilavet secdesi, Kur'ân'da 14, başka görüşe göre 15 yerde olan ve okunduğunda secde edilmesi sünnet ya da yerine göre farz ve vacip olan ayetlerdir. Bu ayetler; Hz. Peygamber'in sözlü ve fiilî sünnetiyle sabittir. Peygamberimiz, "Âdemoğlu secde ayetini okuyup secde edince şeytan ağlar ve 'Yazıklar olsun bana! Âdemoğlu secdeyle emrolundu da hemen secde etti, cennet onundur; ben secdeyle emrolundum ama secde etmekten kaçındım, bana da cehennem vardır.' diyerek oradan uzaklaşır." mealindeki hadisiyle konunun önemine dikkat çekmiş, secde ayetlerini okuyunca secde etmiş, onunla birlikte ashabı da secdeye varmıştır." (Çetin, 2012, s. 157)

Eserde bu secde ayetlerinin bazılarının sünnet, bazılarının ise vacip olduğu bilgisine yer verilmektedir:

18. Secde vâcib yine **Meryem**'de yüzün sür yire
İtme gaflet aña gör sen o yüce sulţânı
9. Dağı **Arâf** tamâm iki yüz otuz beşdür
Secde vâcib dağı bunda aňalum Sübhân'ı
12. Süre-i **Yûsuf** uñ âyâtı yine yüz on bir
Kırk beş âyetde **Ra'd** secdesi farz bil anı
15. Yüz yigirmi vü sekiz süre-i **Naħl** âyâtı
Secde farz anda dağı zikr idelüm Sübhân'ı
16. Yüz yigirmi durur âyât-ı **Benî İsrâ'îl**
Secde farzdur aňalum anda dağı Yezdân'ı
20. **Hac** da yetmiş sekiz âyet iki yirde secde
Yine farzdur anı terk itme oğı Qur'ân'ı
25. Secde sünnet bu Neml'de anı eylerdi Resûl
İtme terk sünneti sen eyleye Ĥağ ğufrânı
28. Secde farz süre-i **Secde** dağı otuz âyet
Yetmiş üç süre-i **Aħzâb** dimezem noğşânı...

Birden fazla isimle anılan sure adlarının bazen her ikisi bir arada verilmiştir.

47. Sûre-i Mülk dağı oldu yine otuz âyet
Elli iki yine bil **Nûn** (u) **Kalem**'dür anı

Bazı beyitlerde de surelerin halk arasında bilindiği şekli anılmıştır.

Nebe' suresinin diğer adı olan 'Amme suresi:

52. Mürselât âyeti elli dağı **'Amme** kırkıdur
Nâzi'ât sûresi kırk altıdur anla anı

Mü'min suresinin diğer adı Gâfir suresi:

32. Zümer'ün âyeti cümle yine yetmiş beş olur
Gâfir'ün seksen ü sekiz ide **Hağ** gufrânı

Muhammed suresinin diğer adı Kıtâl suresi:

36. Bildüm otuz beş olur sûre-i **Ahğâf** cümle
Kırk **Kıtâl** âyetidür şer'-ile dök var kıanı

Tevbe suresinin diğer adı Berâ'e suresi:

10. Yetmiş altı dağı **Enfâl** ü **Berâ'et** anla
Yüz otuz âyet olur imdi yağılma anı...

Surelerin ayet sayıları hakkında da bilgi verir. İbrahim suresinin 51 ayet olduğunu ama 55 olarak kabul edenlerin de mevcudiyetine işaret eder. Şimdiki tertibe göre ise 52 ayettir.

13. Elli bir sûre-i **İbrâhîm**'ün âyâtı begüm
Elli beş dağı didi ba'zı tamâmen anı

Hicr suresinin 77 ayetten ibaret olduğunu söyler ama şimdi kabul edildiği gibi 99 olduğunu söyleyenlere de işaret eder.

14. Oldı yetmiş yedi **Hicr** âyeti ile iz'ân
Ba'zılar dağı didi **toğsan** u **toğuz** anı

Aşağıdaki beyte göre şimdiki tertipte 118 ayet olan Mü'minûn suresi 119 ayettir fakat 117 diyenler de vardır.

21. **Mü'minûn** sûresi yüz on **toğuz** âyet oldı
Ba'zı yüz on yedi dirler idelüm iz'ânı

Sure ve ayet sayıları arasında secde ayetlerinin geçtiği yerde secde etmek gerektiğini söylenirken *Kur'ân*'ı okumak, Allah'ı anmak, şeytana uymamak, gaflete düşmemek, sünneti terk etmemek vb. konularda bazı öğütler de verilir.

15. Yüz yigirmi vü sekiz sûre-i **Nağl** âyâtı
Secde farz anda dağı zıkr idelüm Sübhân'ı

16. Yüz yigirmi durur âyât-ı **Benî İsrâ'îl**
Secde farzdur anjalum anda dağı Yezdân'ı

18. Secde vâcib yine Meryem'de **yüzün sür yire**
İtme gâflet anja gör sen o yüce sulţânı

20. Hâc da yetmiş sekiz âyet iki yirde secde
Yine farzdur anı terk itme okı Kur'ân'ı
23. **Secde farz bunda dahı eyleme gaflet zinhâr**
Ûo tevâzu'la başuñ yire kaçır şeytânı
25. Secde sünnet bu Neml'de anı eylerdi Resûl
İtme terk sünneti sen eyleye Hâk ğufrânı
61. On toköz âyet olur yine 'Alâk sûresi çün
Secde sünnet yine bunda añalum Sübhân'ı...

Üçüncü ve son bölümde ise sure isimleri ve ayet sayılarının verildiği 62 beyitten sonraki dua kısmı yer alır (68-77. beyitler). Burada şair, bu eseri okuyanların kendisini hayırla yâd etmelerini, Allah'tan günahlarının bağışlanmasını, onun lütfunu ve ihsanını ister. 72-73. beyitlerde eserini 60 yaşında iken Ağustos-Eylül 1657 tarihinde kaleme aldığını yazar. 74. beyitte akranlarının ahirete gittiğini ve sıranın artık kendisine de geldiğini söyler. 75-76. beyitlerde son nefesinde *Kur'ân* ile ölmeyi ve şeytanın kendisine musallat olmamasını diler. Son beyit olan 77. beyitte de kendisinin istinsah ettiği bu nüshanın tarihini Ağustos-Eylül 1661 olarak verir.

4. Metin

[37b]

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

- 1 Kur'ân aña itdi nüzül tedrîc-ile buldı vüşül⁹
Müminler eyledi kabûl oğur anı şubh u mesâ
- 2 Mü'min olan oğur anı hazz ider işiden câmı
Ğufrân ider Rabbü'l-Ġanî eyler şefâ'ât Muştafâ
- 3 Âyetde oldı ihtilâf okı hemân itme ħilâf
Rızâyî ola sîne şâf diñle ne dirse 'ulemâ

[38a]¹⁰ Ruviye 'an-'Abdi'llâh bin Mes'üd rađıyyallâhu 'anhu kâle:

⁹ Rızâyî'nin *Tezkiretü's-Sâlikîn ve Risâletü'n-Nâdimîn ve Tertîbü Süveri'l-Kur'ânî'l-'Azîm* adlı eserlerinin de olduğu külliyyat içerisinde *Mir'âciyye* başlıklı bir manzume vardır. *Mir'âciyye*, *Tezkire*'nin hemen akabinde başlar. *Tertîbü Süveri'l-Kur'ân*'dan sonra da irili ufaklı birçok manzume bulunmaktadır. *Tezkire* ve *Tertîbü Süveri'l-Kur'ân* söz konusu manzumelerle konu itibarıyla farklılıklar arz etmektedir. Bu nedenle her iki esere de dâhil edilemezler. Bu manzumeleri ayrı çalışmalarda ele almak gerekir: Rızâyî, 37b, 41b, 42a.

¹⁰ Bu sayfanın derkenarında "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" vezniyle kaleme alınan bazı beyitler bulunmaktadır. Beyitlerde Kur'ân ayetlerinin sayıları hakkında kıraat âlimlerinin birtakım ihtilaflar yaşadığı dile getirilmektedir. Her ne kadar fikir ayrılıkları olarak yansımış olsa da söz konusu ihtilafların rahmet olarak değerlendirilmesi gerektiğini söyleyen şair; kıraat âlimleriyle aynı safta olmanın hidayete ve mahşerde gamdan uzak olmaya vesile olacağını belirterek dua ve nasihat edalı bir söyleyişle Allah'tan "rahmet ve hidayet" temennisinde bulunmaktadır.

İşbu kurrâ âyet-i Kur'ân'da hep
Eylemiş dur[ur] efendüm ihtilâf

Hâk Te'âlâ ide saña rahmeti
Âlimi sev ol anuñla yine şâf

Temâreynâ fi's-sûretin mine'l-fi'l-Ḳur'âni fe-ḳâle ba'dunâ ḥamsün ve selâsüne ve ḳâle ba'dunâ sittün ve selâsüne fe-eteynâ Resûla'llâhi şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem fe-ḳâle: "İnna'llâhe Te'âlâ ye'mürükum en-teḳra'u el-Ḳur'âne kemâ 'ullimtüm" ve hâza'l-ḥaberu yedullü 'alâ-ennehu 'aleyhi's-selâmü lem-ye'müruhum bi-'addi'l-âyi bel nehâhum 'anhu iz-zâke ve in-kâne ḳad-aṭlaḳahu lehum ve vekkelehu ilâ-ra'yihim ve mâ yü'eddiyhim ileyhi'l-ictihâdü li-yesta'înü bi-zâlike'l-ḥifzi ve yuḳayyidühu bihî li-ennehu kerihle lehum et-tenâzu'a ve'l-iḥtilâfe.¹¹

Faşlun fi'z-zikri iḥtilâfi ehli'l-emşâri fi-'adedi cümleti âyi'l-Ḳur'âni¹²:

'Adde'l-Medeniyyü'l-evvelü bi-rivâyeti Ḥalef bin Hişâm (6214)

'Adde'l-Medeniyyü'l-evvelü bi-rivâyeti ibni'l-Mücâhid (6218)

'Adde'l-Medeniyyü'l-aḥîru bi-rivâyeti ibni Mücâhid (6214)

Ve bi-rivâyeti'l-mu'addeli 'an-İsmâ'îl bin Ca'fer (6213)

'Adde ehli'l-Mekketi 'an-ibni Ebî Bezze (6210)

Ve bi-rivâyeti Ḥumeyd bin Ḳays 'an-Ebî Bezze (6212)

'Adde ehli'l-Kûfeti bi-rivâyeti'l-Ca'fi ve ğayrihim (6235)

'Alâ-mâ-revâhu'l-cumhûru 'anhum (6236)

'Adde ehli'l-Başrati Aḥmed bin İbrâhîm revâhu kezâ (6205)

Ve bi-rivâyeti ed-Dürî 'an-Eyyüb (6204)

Ve bi-rivâyeti ed-Dürî 'an-Ḥamza bin Ḥabîb (6206)

'Adde ehli Dimaşka bi-rivâyeti Yaḥyâ bin el-Ḥâriṣ (6226)

Ve revâ ḳavmun 'an-ibni Mücâhid (6224)

Ve kezâ merviyun 'an-ibni Mücâhid (6225)

'Adde ehli Ḥimşâ bi-rivâyeti Ebî Ḥayve ve ğayrihim (6232)

Ve bi-rivâyeti Ḥâlid bin Ma'dân ve ğayrihim (6233)

İşbu yüzden Ḥaḳ hidâyet eyleye
Olasın maḥşerde her ğamdan mu'âf

İḥtilâf-ı 'ulemâ raḥmet durur
Ey Rızâyî itme birine ḥilâf

Âmin yâ Rabbe'l-'âlemîn

El-Fâtiḥa.

¹¹ Abdullah ibni Mesut (r.a)'tan şöyle rivayet edildi: Kuran'daki sureler hakkında aramızda tartıştık. Bazımız 35, bazımız da 36 dedi. Biz de Resul'e geldik. O da "Allah size öğretildiği gibi okumanızı emretti." dedi. Bu hadis, Peygamber'in onlara ayetlerin sayılmasını emretmediğini, aksine bundan nehyettiğine delalet eder veya onları, kendi görüşlerine ve içtihatlarının sevk edeceği yola bıraktı ki ezberleme ve kayıt altına almakta bundan yararlınsınlar. Zira o, onların tartışmalarını ve ihtilafa düşmelerini uygun görmedi.

¹² Kuran'ın ayetlerinin sayılması hususunda ilim çevrelerinin ihtilafının bahsedildiği bahis (Çeşitli âlimlere göre Kur'an-ı Kerim'in ayet sayıları).

[38b]

Hâzâ Tertübü Süveri'l-Ḳur'âni'l-Azîm**Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm***fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*

1. Bilmegi ister iseñ ger süver-i Ḳur'ân'ı¹³
Daḥı âyâtı ile secdesi kaçdur anı
2. Süresi yüz daḥı on dört ki ḳamu Muşḥaf'da
Secde on dört üçi vâcib yedi farz bil anı
3. Dört daḥı sünnet olupdur yine bu secdelerün
Cümlesi on sekiz oldu yine it iz'ânı
4. İhtilâf üzre yazar süverde âyetlerini
Kâtibün sehvi midür bilmedüm ammâ ben anı
5. Altı biñ altı yüz altmış daḥı altı didiler
Fi'l-ḥaḳîḳa bu ḳadar var mı oḳı Ḳur'ân'ı
6. Süre-i **Fâtiha**¹⁴ evvel yedi âyet ancaḳ
İki yüz seksen ü yedi **Baḳara** bil anı¹⁵
7. İki yüzdür daḥı bil süre-i **Âl-i 'İmrân**
Yüz ile yetmiş ü altı bu **Nisâ** şay anı
8. Yüz yigirmi üç olur süre-i **Mâ'ide** tamâm¹⁶
Yüz daḥı altmış u altı didiler **En'âm**'ı¹⁷
9. Daḥı **Arâf** tamâm iki yüz otuz beşdür¹⁸
Secde¹⁹ vâcib daḥı bunda anjalum **Sübḥân**'ı
10. Yetmiş altı daḥı **Enfâl**²⁰ ü **Berâ'et**²¹ anla

¹³ Nüshada "severi'l-Ḳur'ân'ı" şeklinde harekelenmiştir.

¹⁴ Yazmada, Fatiha'dan başlamak üzere surelerin hemen altına sure numaraları yazılmıştır.

¹⁵ Şimdiki tertibe göre 286 ayettir.

¹⁶ Şimdiki tertibe göre 120 ayettir.

¹⁷ Şimdiki tertibe göre 165 ayettir.

¹⁸ Şimdiki tertibe göre 206 ayettir.

¹⁹ Bu surede secde ayeti vardır. *Kur'an*'daki secde ayetlerinin sayısı hakkında erken dönemlerde farklı görüşler ileri sürülmüşse de rivayetlerin derlenmesinden sonra İslâm âlimleri arasında ittifak edilen görüş bunların 11-15 arasında olduğudur. Üzerinde geniş mutabakat bulunan en uzun listeye göre 15 secde ayeti şunlardır: A'râf 7/206, Ra'd 13/15, Nahl 16/49, İsrâ 17/107, Meryem 19/58, Hac 22/18 ve 77, Furkân 25/60, Neml 27/25, Secde 32/15, Sâd 38/24, Fussilet 41/37, Necm 53/62, İnşikâk 84/21, Alak 96/19. Bu listeye Hicr 15/98. veya Furkân 25/64. ayetlerini de ekleyenler bulunmakla birlikte bu görüş genel kabul görmemiştir. Bilgiler için bk. Çetin, 2012, s. 157.

²⁰ Şimdiki tertibe göre 75 ayettir.

²¹ Tevbe suresi kastedilmektedir. Son iki ayet hariç Medine döneminde, Hz. Muhammed'in vefatına yakın bir zamanda inmiştir. İlk ayette geçen "berâet" kelimesinden dolayı Berâe suresi olarak da isimlendirilmektedir

- Yüz otuz âyet²² olur imdi yağılma anı
11. Yüz toğuz âyet olur süre-i **Yûnus** cümle
Yüz yigirmi üç olur süre-i **Hûd** bil anı
12. Süre-i **Yûsuf**'uñ âyâtı yine yüz on bir
Kırk beş âyetde **Ra'd**²³ secdesi farz bil anı
- (39a)
13. Elli bir süre-i **İbrâhîm**'uñ²⁴ âyâtı begüm
Elli beş dağı didi ba'zı tamâmen anı
14. Oldı yetmiş yedi **Hicr**²⁵ âyeti ile iz'ân
Ba'zılar dağı didi toğsan u toğuz anı
15. Yüz yigirmi vü sekiz süre-i **Nahl** âyâtı
Secde farz²⁶ anda dağı zıkr idelüm Sübhân'ı
16. Yüz yigirmi durur âyât-ı **Benî İsrâ'îl**²⁷
Secde farzdur²⁸ aňalum anda dağı Yezdân'ı
17. Süre-i **Kehf**'uñ ise âyeti yüz on birdür²⁹
Meryem'uñ âyeti toğsan toğuz âyet³⁰ iz'ânı
18. Secde vâcib³¹ yine Meryem'de yüzüñ sür yire
İtme gaflet aña gör sen o yüce sultânı
19. Yüz otuz dört durur âyâtı kamu **Tâhâ**'nuñ³²
Enbiyâ âyeti yüz on iki dirler anı
20. **Hac** da yetmiş sekiz âyet iki yirde secde³³
Yine farzdur anı terk itme oğı Qur'an'ı
21. **Müminün** süresi yüz on toğuz âyet³⁴ oldı

(Bu yayında yer alan bu tür bilgiler Kur'an-ı Kerim'in şu baskısından alınmıştır: bk. Altuntaş ve Şahin, 2011, s. 203.)

²² Şimdiki tertibe göre 129 ayettir.

²³ Şimdiki tertibe göre 43 ayettir.

²⁴ Şimdiki tertibe göre 52 ayettir.

²⁵ Şimdiki tertibe göre 99 ayettir.

²⁶ "Farz" kelimesiyle ilişkili olarak "secde" kelimesi altında "1" rakamı bulunmaktadır.

²⁷ Bir diğer adı da Beni İsrâil olan İsrâ suresi kastedilmektedir. Kur'an'da 111 ayettir. Sure, adını ilk ayetin konusu olan "İsrâ" olayından almıştır. "Geceleyin yürütmek" anlamına gelen "İsrâ", Mi'râc yolculuğunda, Hz. Muhammed'in bir gece, Mekke'den Kudüs'e götürülmesini ifade eder. bk. Altuntaş ve Şahin, 2011: 301.

²⁸ "Secde" kelimesi altında "2" rakamı bulunmaktadır.

²⁹ Şimdiki tertibe göre 110 ayettir.

³⁰ Şimdiki tertibe göre 98 ayettir.

³¹ "Vâcib" kelimesi altına "1" rakamı düşülerek numaralandırılmıştır.

³² Şimdiki tertibe göre 135 ayettir.

³³ "Farzdur" ibaresi altına "4" rakamı düşülerek numaralandırılmıştır. "3" rakamını geçerek doğrudan "4" sıra sayısını vermesi, surede iki ayrı secde ayeti (18. ve 77. ayetler) olmasından kaynaklanmaktadır.

- Ba'zı yüz on yedi dirler idelüm iz'ânı
22. Sûre-i **Nûr**'uñ ise âyeti yetmiş dördür³⁵
Dağı yetmiş yedi âyet didiler **Furkân**'ı
23. Secde farz³⁶ bunda dağı eyleme ğaflet zinhâr
Ûo tevâzu'la başuñ yire kaçır şeytânı
24. İki yüz dağı yigirmi yedi âyet **Şu'arâ**
Âyet-i **Neml** ise toksan dağı dört³⁷ bil anı
25. Secde sünnet³⁸ bu **Neml**'de³⁹ anı eylerdi Resûl
İtme terk sünneti sen eyleye **Hağ ğufrânı**
26. Dağı seksen sekiz oldı **Kaşas**'uñ âyâtı
Ankebût âyeti altmış yedi⁴⁰ bildüm anı
27. Altmış âyet dağı ancak güzelüm sûre-i **Rûm**
Otuz âyet dağı dördür didiler **Loğmân**'ı
(39b)
28. Secde farz sûre-i **Secde** dağı otuz âyet
Yetmiş üç sûre-i **Ahzâb** dimezem noğşânı
29. Elli beş **Sebe**⁴¹ vü sûre-i **Fâtır** kırık beş
İkisi toksan u toğuz idelüm iz'ânı
30. Oldı seksen sekiz âyet yine **Yâsin**-i şerîf⁴²
Şâffât âyeti yüz seksen iki bil anı
31. Âyeti sûre-i **Şâd**'uñ dağı seksen ü sekiz
Secde vâcib⁴³ yine bunda idelüm biz anı
32. **Zümer**'üñ âyeti cümle yine yetmiş beş olur
Ğâfir'üñ⁴⁴ seksen ü sekiz⁴⁵ ide **Hağ ğufrânı**

³⁴ Şimdiki tertibe göre 118 ayettir.

³⁵ Şimdiki tertibe göre 64 ayettir.

³⁶ "Farz" kelimesi altına "5" rakamı düşülmüştür.

³⁷ Şimdiki tertibe göre 93 ayettir.

³⁸ "Sünnet" kelimesi altına "1" rakamı düşülerek numaralandırılmıştır.

³⁹ Vezin zaruretinden bu kelime "Nemil'de" şeklinde okunmalıdır.

⁴⁰ Şimdiki tertibe göre 69 ayettir.

⁴¹ Şimdiki tertibe göre 54 ayettir.

⁴² Şimdiki tertibe göre 83 ayettir.

⁴³ Beyitteki "secde" kelimesi altına "2" rakamı düşülerek numaralandırılmıştır.

⁴⁴ Mü'min suresi kastedilmektedir. Allah'ın sıfatlarından biri olan ve 3. ayette geçen "ğâfir" kelimesinden dolayı Ğâfir suresi diye de anılmaktadır. "Ğâfir" bağışlayan demektir. Surede başlıca, Allah'ın birliğini gösteren bazı delillere yer verilerek kıyametle ilgili tasvirler yapılmaktadır. bk. Altuntaş ve Şahin, 2011, s. 517.

⁴⁵ Şimdiki tertibe göre 85 ayettir.

33. Sûre-i **Fuṣṣilet** âyâtı da elli dördtür
Bunda secde yine farz⁴⁶ getürelüm İmānı
34. Elli üç âyet olur sûre-i **Şūrā** dahı bil
Didi seksen ü toḡuz âyet-i **Zuḡruf** cānı
35. Elli toḡuz durur ancaḡ yine âyāt-ı **Duḡān**
Sûre-i **Cāsiye** otuz yedi var şay anı
36. Bildüm otuz beş olur sûre-i **Aḡkāf** cümle
Ḳırḡ **Ḳitāl**⁴⁷ âyetidür şer'-ile dök var ḡanı
37. Sûre-i **Feth**'üñ ise âyeti yigirmi toḡuz
On sekizdür **Hucurāt** âyeti 'add it anı
38. Kāmilen ḡırḡ beş olupdur yine bil sûre-i **Ḳāf**
Zāriyāt âyeti altmış yine cānum cānı
39. Ḳırḡ toḡuz âyet olur sûre-i ve't-**Tūri** tamām
Sûre-i **Necm** ise altmış ikidür bil anı
40. Secde sünnet⁴⁸ yine bunda idelüm anı hemān
Elli beş işbu **Ḳamer** âyeti pek nūrānı
41. Yetmiş altı durur âyāt-ı 'izām-ı **Raḡmān**⁴⁹
Sûre-i **Vāḡı'a** toḡsan toḡuz⁵⁰ aḡla anı
42. Bil yigirmi vü toḡuzdur yine âyāt-ı **Ḥadīd**
Hem yigirmi iki **Mücādele**'dür sultānı
- (40a)
43. Sûre-i **Ḥaşr**'uñ ise âyeti yigirmi yedi⁵¹
On üç âyet didiler **Mümteḡine** bil anı
44. Sûre-i **Şaf**⁵² dahı oldı yine on dört âyet
Cum'a da on bir olur mevhibe-i Rabbānı
45. On bir âyet didiler sûre-i **Münāfikīn**⁵³'i
On sekiz dahı **Tegābūn** yine bildüm anı

⁴⁶ Beyitteki "farz" kelimesi altına "6" rakamı düşölerek numaralandırılmıştır.

⁴⁷ Kast edilen Muhammed suresidir. Beyitte kırk ayetten oluştuḡu belirtlse de Kur'an'da 38 ayettir. Sure, adını Hz. Muhammed'in, ikinci ayette geḡen adından almıştır. Sure, ayrıca yirminci ayette geḡen "el-Ḳitāl" kelimesinden dolayı Ḳitāl suresi diye de anılmaktadır. Bk. Altuntaş ve Şahin, 2011, s. 561.

⁴⁸ Beyitte "sünnet" kelimesi altına "2" rakamı düşölerek numaralandırılmıştır.

⁴⁹ Şimdiki tertibe göre 78 ayettir.

⁵⁰ Şimdiki tertibe göre 96 ayettir.

⁵¹ Şimdiki tertibe göre 24 ayettir.

⁵² Aslı "Saff" olan bu kelimeyi vezin zaruretinden dolayı bu şekilde yazdık.

⁵³ Münâfikūn suresi.

46. On iki oldu **Talâk** sûresi âyetleri hem
On iki âyet-i **Tahrîm** yine anla anı
47. Sûre-i **Mülk** dahı oldu yine otuz âyet
Elli iki yine bil **Nûn** (u) **Kalem**'dür anı
48. Elli iki dahı bil sûre-i el-**Hâkkâ**'dur
Dahı kırk dört didiler cümle **Me'âric** kâni
49. Oldı yigirmi sekiz sûre-i **Nûh** âyeti hep
Bil yigirmi sekiz âyet dahı **Cinn** ey câni
50. On toğuz sûre-i **Müzzemmil**⁵⁴ ü **Müddessir**'i bil
Elli dört⁵⁵ dir anuñ âyâtı bilen **Qur'ân**'ı
51. Oldı otuz toğuz âyet dahı bu **Kıyâmet**⁵⁶
Dahı otuz bir olur sûre-i **Dehr**⁵⁷ fânî
52. **Mürselât** âyeti elli dahı **'Amme**⁵⁸ kırkdur
Nâzi'ât sûresi kırk altıdur anla anı
53. **'Abese** kırk bir⁵⁹ ü yigirmi toğuzdur **Tekvîr**
İnfitâr on toğuz âyet yine cânum câni
54. Otuz altı didiler âyet-i **Mutaffifin**'i
İnşikâk oldu yigirmi dahı beş bil anı
55. Secde itmek bu maħalde yine oldu sünnet
Bil **Burûc** âyeti yigirmi ikidür anı
56. Sûre-i **Târîk** âyâtı tamâm on yedidür
On toğuz sûre-i **Alâ** oğı sen **Qur'ân**'ı
57. Sûre-i **Gâşiye** âyâtı yigirmi altı
Fecir⁶⁰ âyâtı yigirmi vü toğuzdur⁶¹ anı
- (40b)
58. Bil **Beled** sûresinüñ âyeti yigirmi durur

⁵⁴ Şimdiki tertibe göre 20 ayettir.

⁵⁵ Şimdiki tertibe göre 56 ayettir.

⁵⁶ Kıyâme suresi Kur'ân'da 40 ayettir. Sure, adını birinci ayetteki "el-Kıyâme" kelimesinden almıştır. bk. Altuntaş ve Şahin, 2011, s. 657.

⁵⁷ Burada kastedilen İnsân suresidir. Sure, adını birinci ayetteki "insan" kelimesinden almıştır. Aynı ayette geçen "ed-Dehr" kelimesinden dolayı Dehr suresi diye de anılır. bk. Altuntaş ve Şahin, 2011, s. 659.

⁵⁸ Nebe suresi kastedilmektedir. Sure, ismini ikinci ayette geçen "en-Nebe'" kelimesinden almış olup Nebe', "haber" anlamına gelmektedir. bk. Altuntaş ve Şahin, 2011, s. 665.

⁵⁹ Şimdiki tertibe göre 42 ayettir.

⁶⁰ Aslı "Fecr" olan bu kelime vezin gereği "Fecir" şeklinde yazılmıştır.

⁶¹ Şimdiki tertibe göre 30 ayettir.

- Oldı on beş dağı ve'ş-**Şems** tamâm nûrânî
59. Süre-i **Leyl** ise yigirmi⁶² tamâm âyetdür
Ve'd-**Duhâ** sûresi on bir dime artuğ anı
60. Sekiz âyet okınur süre-i **Elem Neşrah**⁶³
Sekiz âyet dağı ve't-**Tîn** durur bil anı
61. On toğuz âyet olur yine '**Alak** sûresi çün
Secde sünnet⁶⁴ yine bunda aňalum Sübhân'ı
62. Süre-i **Kadr** ise beş âyet olur hıfz eyle
Hem **Beriyye**⁶⁵ sekiz âyet idelüm im'ânı
63. **Zelzele**⁶⁶ sûresi de yine toğuz⁶⁷ âyetdür
'**Âdiyât** on beş⁶⁸ olur eyleyelüm iz'ânı
64. **Kâri'a** on⁶⁹ dağı aňla bu **Tekâşür** de sekiz
'**Aşr** ise oldı üç âyet okıyalum anı
65. **Hümeze** toğuz u **Fil** beş dağı dört oldı **Kureyş**
Yedi de süre-i **Mâ'ûn** yine bil sen anı
66. **Kevser** üç **Kâfirûn** altı dağı üç oldı **Naşr**
Süre-i **Tebbet** olupdur yine beş ihvânı
67. Dört **İhlâş** u **Felağ** beş dağı altıdur **Nâs**
İşbu tertîb-ile yazduk süver-i **Qur'ân**'ı
68. Ey Rızâyî okıyanlar ideler belki du'â
Kalmayup 'aybumuza eyleyeler ihsânı
69. Gerçi bu eyledigüm nazm ise küstâhlığdur
'Avf ide cürmümi Mevlâ ide çok ğufrâmı

⁶² Şimdiki tertibe göre 21 ayettir.

⁶³ İnşirah suresi kastedilmektedir. "Elem neşrah" surenin 1. ayetinden iktibâs edilmiştir. "Genişletmedik mi?" anlamına gelir. Ayetin tamamı şu şekildedir: أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ "Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" bk. Altuntaş ve Şahin, 2011, s. 690.

⁶⁴ Beyitte "sünnet" kelimesi altına "3" rakamı düşülerek numaralandırılmıştır.

⁶⁵ Adını birinci ayette geçen ve "apaçık delil, kesin belge" anlamına gelen "el-beyyine" kelimesinden alan bu Beyyine suresine, başlangıcını oluşturan lafızla ilişkili olarak "lem-yekün" ve içerisinde zikredilen kelimelerden mülhem olarak "Münfekkîn, Kayyime" ve "Beriyye" gibi isimler de verilmiştir. bk. Işık, 1992, s. 98.

⁶⁶ Adını ilk ayetin son kelimesinden alan Zilzâl suresi, "ez-Zelzele" ve "İzâ Zülzilet" suresi olarak da anılmaktadır. bk. Topaloğlu, 2013, s. 420.

⁶⁷ Şimdiki tertibe göre 8 ayettir.

⁶⁸ Şimdiki tertibe göre 11 ayettir.

⁶⁹ Şimdiki tertibe göre 11 ayettir.

70. Kul işi cürm ü haṭā lâyıḳ efendiye 'aṭā
N'ola fazl-ile iderse o keremler kâni
71. Baḥr-i luṭfindan anuḡ gelmeye zerre noḳşân
Bu ḳadar 'âşîlere raḥmet ide yeksân
- (41a)**
72. İşbu nazm u eṣerüm oldu biḡ altmış yedide
Mâh-ı zi'l-ḳa'denüḡ evsaṭı⁷⁰ idi itmâmı
73. Sinn ü sâlümde tamâm altmışa oldu dâḫil
Yedi mevlüdima târîḫ didi vâlid âni
74. Girdiler âḫirete niçe benüm aḳrânım
Geldi nevbet baḡa şimdi iderem iz'ânı
75. Dem-i âḫirde beni ḫatm ide Ḳur'ân-ile Ḥaḳ
İtmeye bize musallaṭ o la'în şeyṭânı
76. Diye âmîn bu du'âya bugün işidenler
Ḥaḳ emîn eyleye cümle ki ḳamu ihvânı
77. İşbu taḫrîr-i nüsaḫ târîḫi yetmiş ikidür
Oldı evsaṭ-ı Muḫarrem⁷¹ bu ḫarîf evânı

Sonuç

Aksaraylı Hasan Rızâyî'nin *Tertîbü Süveri'l-Kur'âni'l-Azîm* isimindeki *Kur'ân* surelerinin manzum tertibi, genel itibariyle kendinden önce ve sonra kaleme alınan bu türdeki eserler arasında geleneğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. *Kur'ân*'daki ayet sayılarını liste olarak vermesi, ayet ve surelerle ilgili yine İslam tarihinde bu konuda önde gelen kişilerin sözlerine yer vermesi, metni başka manzumelerle beslemesi gibi noktalardan bakıldığında eserin bu türdeki diğer eserler arasındaki değeri ortaya çıkacaktır. Buna kendisinin bir tarikat ehli olması münasebetiyle beyitlerde “*Kur'ân*'ı okumak, Allah'ı anmak, şeytana uymamak, gaflete düşmemek, sünneti terk etmemek” gibi daha çok nasihat üslubunu kullanmış olması da eklenebilir.

Bilinen tek nüshasından hareketle incelediğimiz eser, bir mecmua içerisindedir. 77 beyitten oluşan (derkenarda bulunan 4 beyit hariç) ve “fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün” kalıbıyla kaleme alınan eser, nâzımı tarafından herhangi bir başlıkla ayrılmamış olsa da üç bölümde incelenebilir. İlk bölümüne *Kur'ân*'ın Allah tarafından indirildiği, müminlerin onu gece gündüz okuduğu, bundan haz aldıkları ve ayetlerin sayısının belirlenmesinde ihtilafların olduğu konusunda 3 beyitlik “müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün” vezninde bir manzume ile başlanır. İkinci bölümde *Kur'ân* surelerinin adları ve surelerin ayet sayıları verilir. En sonda ise dua bölümü yer alır.

Tanıtmaya çalıştığımız bu eserin, klasik Türk edebiyatı içerisinde bir tür sayılabilecek *Kur'ân* surelerinin manzum tertibi geleneği içerisinde önemli bir yer tuttuğu

⁷⁰ Ağustos-Eylül 1657

⁷¹ Ağustos-Eylül 1661

kanaatindeyiz. Çalışmanın, bu alanda ortaya konacak eserler için bir kaynak olması temennimizdir.

Kaynakça

- Akca, A. - vd. (2020). *Hekîm Nidâî, Dürr-i Manzûm Yeni Bir Nüshası Üzerine Tıp, Dil ve Edebiyat İncelemesi*. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Akpınar, A. (2009). *Kur'ân Surelerinin İsimlerine Dair Yazılmış Mensûr ve Manzûm Eserler ve Manzûm Bir Örnek*. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII, 5-18.
- Altuntaş, H. ve Şahin, M. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1951). *Hediyetü'l-Ârifîn Esmâ'ü'l-Mü'ellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn*. Milli Eğitim Basımevi-1.
- Bağdatlı İsmail Paşa (1972). *Keşfü'z-Zünûn Zeyli İzâhu'l-Meknûn Fî Ez-Zeyli 'Alâ Keşfü'z-Zünûn 'An-Esâmî el-Kütûbi ve'l-Fünûn*. C 2. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Boyras, Ş. (2010). 12 Hayvanlı Türk Takvimi ve Kehanet. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(14), 148-167.
- Cankurt, H. (2013). Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî ve 'Tuhfetü'l-Kudât' Adındaki Manzûm Eseri. *İstanbul Kültür Üniversitesi IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 27-28 Ağustos TUDOK 2012 Bildiriler*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 219-226.
- Cankurt, H. (2015). *Seyyid Hasan Rızâyî El-Aksarâyî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve "Miftâhu's-Sa'âde" Adlı Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi*. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları.
- Cankurt, M. H. (2021ç). Seyyid Hasan Rızâyî El-Aksarâyî, <https://e-sehir.aksaray.edu.tr/2021/08/19/seyyid-hasan-rizayi-el-aksarayi/> [Erişim tarihi: 14.11.2023].
- Cankurt, M. H. (2022c). Mahmûdiyye fi-Menâkıbı Ricâli'l-Bilâd (Rızâyî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/mahmudiyye-fi-menakibi-ricali-l-bilad-rizayi> [Erişim tarihi: 20.12.2023].
- Cankurt, M. H. (2022ç). Nüzhetü'l-Ebrâr el-Muttali' li-Esrârî'l-Gaffâr/Nüzhetü'l-Ebrâr min-Ehli'l-Esrâr (Rızâyî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/nuzhetu-l-ebrar-el-muttali-li-esrari-l-gaffar-nuzhetu-l-ebrar-min-ehli-l-esrar-rizayi>
- Cankurt, M. H. (2021c). Nüzhetü'l-Ebrâr'ın Aksaray Kültür Tarihi Açısından Önemi. *VI. Uluslararası Aksaray Sempozyumu (27-28 Ekim 2021)*, Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 65-91.
- Cankurt, M. H. (2022a). Şerh-i Tecelliyyât-ı Ehl-i Cennet Efendi (Rızâyî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/serh-i-tecelliyyat-i-ehl-i-cennet-efendi-rizayi> [Erişim tarihi: 12.11.2023].
- Cankurt, M. H. (2022b). Tezkiretü's-Sâlikîn ve Risâletü'n-Nâdimîn/Menâkıb-ı Hüdayî (Rızâyî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tezkiretu-s-salikin-ve-risaletu-n-nadimin-menakib-i-hudayi-rizayi> [Erişim tarihi: 12.11.2023].
- Cankurt, M. H. (2022e). Tuhfetü'l-Kudât (Rızâyî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tuhfetu-l-kudat-rizayi> [Erişim tarihi: 12.11.2023].

- Cankurt, M. H. (2022d). Tuhfetü'l-Menâzil fi'l-Menâsik (Rızâyî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tuhfetu-l-menazil-fi-l-menasik-rizayi> [Erişim tarihi: 19.11.2023].
- Cankurt, M. H. (2021a). *Peygamber Aşkının Zirvesi Miftâhu's-Sa'âde (Mutluluk Anahtarı)-Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi-*. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları-25.
- Cankurt, M. H. (2021b). *Tezkiretü's-Sâlikîn ve Risâletü'n-Nâdimîn (Azîz Mahmûd Hüdâyî Menâkıbnâmesi) Metin-İnceleme-Sözlük-Dizin*. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları.
- Cankurt, M. H. (2022). Seyyid Hasan Rızâyî El-Aksarâyî. *Şehr-i Sülehâ-Aksaray'ın Tarihî-Tasavvufî Şahsiyetleri*, T.C. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Eğitim Yayınları, 319-347.
- Ceyhan, A. (2019). Aksaraylı Hasan Rızâyî'nin Sad-Kelime-i Ali Tercümesi. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 6(16), 371-400.
- Ceyhan, A. (2022c). Miftâhu's-Sa'âde. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/miftahu-s-sa-ade-rizai> [Erişim tarihi: 23.11.2023].
- Ceyhan, A. (2022a). Kân-ı Ma'ânî (Rızâyî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/kan-i-maani-rizayi> [Erişim tarihi: 17.12.2023].
- Ceyhan, A. (2022b). Rızâyî, Hasan Rızâyî-i Aksarâyî. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/rizai-hasan-rizaii-aksarayi>
- Ceyhan, A. (2006). *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri*. Öncü Kitap.
- Coşkun, M. (2002). *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çağırıcı, M. (2006). *Hasan Rızâyî ve Tezkiretü's-Sâlikîn ile Mahmûdiyye Adlı Eserlerin Tahkik ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Çelik, A. (2022). Cûy-ı Rahmet (Rızâyî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/cuy-i-rahmet-rizayi> [Erişim tarihi: 18.11.2023].
- Çelik, A. (2016). Aksaraylı Hasan Rızâyî'nin Nazm-ı Ahkâm-ı Sâl-i Türkân Adlı Eseri", I. *Uluslararası Aksaray Sempozyumu (Kültür, Tarih, Din, Medeniyet)*, Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 67-84.
- Çelik, A. (2015). Hasan Rızâyî'nin Cûy-ı Rahmet Adlı Gülistân Tercümesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 33, 211-216.
- Çelik, A. (2017a). Hasan Rızâyî'nin Cûy-ı Rahmet Adlı Manzum Gülistân Şerhinde Ayet ve Hadis İktibasları. *SUTAD*, 42, 303-323.
- Çelik, A. (2017ç). Şem'î'nin Şerh-i Gülistân'ı ile Hasan Rızâyî'nin Cûy-ı Rahmet Adlı Gülistân Şerhinin Mukayesesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12 (22), 255-272.
- Çelik, A. (2017c). Özgün Bir Manzum Şerh Örneği: Hasan Rızâyî'nin Cûy-ı Rahmet Adlı Manzum Gülistân Şerhi. *Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 38, 240-255.
- Çelik, A. (2017b). *Klasik Türk Edebiyatında Gülistân ve Hasan Rızâyî'nin 'Cûy-ı Rahmet' Adlı Manzum Gülistân Şerhi (İnceleme-Metin)*. Palet Yayınları.

- Çelik, N. (2001). Fuzûlî'nin Türkçe Divanında Geçen Ayetler ve Yorumları. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 131-148.
- Çetin, A. (2010). Şatıbî, Kâsım b. Fîrruh. *Diyanet İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları*, 38, 376-377.
- Çetin, A. (2012). Tilavet Secdesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, 41, 157-159.
- Çollak, F. (1991). *Kıraat İlminde İmam Şatibi ve Şatibiyye*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Çonkor, B. (2018). Latîfî'nin 'Esmâü Süverî'l-Kur'ân' İsimli Manzûm Süre Tertîbi: Yazma Nüshaları, Metin ve Değerlendirme. *KAREFAD*, 6(2), 35-50.
- Daşdemir, M. (2007). XIV. Yüzyıla Ait Türkçe Manzum Bir Şatıbî Şerhi: Keşfü'l-Me'ânî. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 35, 29-48.
- Daşdemir, M. (2020). *Muhammed b. Âşık Selmânü'l-Lazkî, Keşfü'l-Me'ânî*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eken, R. (2016). *Hasan Rızâyî'nin Kân-ı Ma'ânî Adlı Manzum Farsça-Türkçe Sözlüğü*. Yüksek Lisans Tezi. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Ekici, H. (2019). Hasan Rızâyî'nin Kân-ı Ma'ânî Adlı Eserinde Sosyal Hayat Unsurları. IV. *Uluslararası Aksaray Sempozyumu (24-26 Ekim 2019)*, Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 51-70.
- Erdoğan, K. ve Cankurt, H. (2013). Fenâyî Ehl-i Cennet Efendi, 'Tecelliyât' adlı Arapça eseri ve Tecelliyât'a Hasan Rızâyî El-Aksarâyî Tarafından Yapılan Manzûm-Mensûr Türkçe Tercüme/Şerh Üzerine. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4), 783-816.
- Hasan Rızâî bin Abdu'r-rahmân Aksarâyî. *Tertîbü Süverü'l-Kur'ânî'l-'Azîm [Tezkiretü's-Sâlikîn ve Risâletü'n-Nâdimîn]*le beraber] İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No. 41.
- Işık, E. (1992). Beyyine Süresi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 6, s. 98-99). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kaplan, Y. (2016). *Kur'ân* Surelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek: Dâ'î ve Suverî'l-Kur'ân'ı. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 2(1), Winter, 267-280.
- Kaplan, Y. (2017). *Kur'an* Surelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek Daha: Senâ'î ve Suverü'l-Kur'ân'ı. *SUTAD*, 41, 1-12.
- Kaplan, Y. (2019). Abdülbârî Âdem Çelebi ve "Mu'înü'l-Hifz" Adlı Suverü'l-Kur'ânı. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 23, 479-502.
- Kuzubaş, M. (2003). Divan Şiirine Kaynaklık Etmesi Bakımından *Kur'ân*: Fuzûlî'nin Gazelleri Örneğiyle. *Diyanet İlmî Dergi, Yaz Sayısı*, 101-116.
- Levend, A. S. (2008). *Türk edebiyatı tarihi, Cilt 1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Müstakîm-zâde Süleyman Sa'deddîn Efendi (2002). *Mecelletü'n-Nisâb Fi'n-Niseb ve'l-Kuna ve'l-Elkâb*, Kültür Bakanlığı Yayınları/2355, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Yayın No: 32.

- Okatalı, B. (2022a). Dîvânçe (Rızâî). <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divance-rizai> [Erişim tarihi: 12.11.2023].
- Okatalı, B. (2022b). *Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi Hüdâyî Efendi Koleksiyonu 1800 Numaralı İlâhî Mecmû'ası (İnceleme-Metin-Mestap'a Göre Tasnif)*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Özkat, M. (2016). Trabzonlu Şâkir Ahmed Paşa (öl. H. 1234/1819) ve Dikkatlerden Kaçan Bir Eseri: Hulâsatü'l-Ahkâm. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 35, 195-246.
- Özkat, M. (2021). Elbistanlı Ahmed Hayâtî Efendi ve Kur'ân-ı Kerîm'deki Sûrelerle İlgili Eseri: Risâle Fî 'Adedî's-Süveri'l-Kur'âniyye. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 35-84.
- Pilgir, E. (2021). Hirzu'l-Emânî'nin Kıraat Tedrisatındaki Serencamı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 62(1), 251-268.
- Sarıççek, R. (2022). Ravz-ı Verd. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/ravz-i-verd> [Erişim tarihi: 10.10.2023].
- Sert, D. (1985). Şâtibî'nin Hayatı, Kıraat İlmindeki Yeri ve Eserleri. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 85-98.
- Sevgi, A. (1987). *Lâtîfî (Hayatı ve Eserleri) İnceleme-Metin*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Söylemez, İ. (2019). Kur'ân Sûrelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek: Şeyhulislâm Yahyâ Efendi'nin Tertib-i Süveri'l-Kur'ân'ı. *Universal Journal of Theology*, 4(1), 1-14.
- Taş, B. (2015). Klasik Türk Edebiyatından Manzum Tefsir. *The Journal of Academic Social Science Studies Jasss International Journal of Social Science*, 37, 101-121.
- Topaloğlu, B. (2013). Zilzâl Sûresi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, 44, 420-421.
- Turan, M. (2012). Hasan Rızâyî ve Kân-ı Ma'ânî İsimli Manzûm Sözlüğü. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 2939-2992.
- Turan, M. (2016). Hekim Nidâî'nin Dürr-i Manzûm Adlı Mesnevisinin Aksaraylı Hasan Rızâyî Tarafından Kaleme Alınan Yeni Bir Nüshası. I. *Uluslararası Aksaray Sempozyumu (Tarih, Kültür, Din, Medeniyet)*, Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 567-583.
- Turan, M. (2020b). Kân-ı Ma'ânî'nin Yeni Bir Nüshası. V. *Uluslararası Aksaray Sempozyumu (03-04 Kasım 2020)*, Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 84-96.
- Turan, M. (2022). Aziz Mahmûd Hüdâyî. *Şehr-i Sülehâ-Aksaray'ın Tarihî, Tasavvufî Şahsiyetleri* (s. 296-305), Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Turan, M. (2018). XVII. Yüzyıl Aksaraylı Divan Şairlerinden Hasan Rızâyî'nin Tezkiretü's-Sâlikîn İsimli Eserinde Aziz Mahmûd Hüdâyî Etkisi. III. *Uluslararası Aksaray Sempozyumu (25-27 Ekim 2018)*, Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 320-331.
- Turan, M. ve Cankurt, M. H. (2022). Aksaraylı Hasan Rızâyî'nin Kadılık Merkezlerine dair bir eseri. VII. *Uluslararası Aksaray Sempozyumu (27-28 Ekim 2022)* Aksaray Üniversitesi Somuncu Baba Tarih ve Kültür Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 91-109.

- Türkdoğan, M. G. (2010). Klâsik Türk Edebiyatında Kur'an Kıssalarını Konu Alan Mesneviler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-* içinde (64-92 ss.), 3(15).
- Uçar, H. ve Şen, M. (2017). *Hasan Rızâ El-Aksarâyî Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttali' Li-Esrâri'l-Gaffâr*. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Yıldız, A. (2008). Şakir Ahmed Paşa'nın 'Tertib-i Nefis' Mesnevîsi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 179-223.